

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛІСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет інформаційних технологій, обліку та фінансів

Кафедра фінансів і кредиту

Кваліфікаційна робота
на правах рукопису

СТАНІШЕВСЬКА Єлизавета Олегівна

УДК 336.64:334.012.63

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

**«Фінансове забезпечення розвитку малих підприємств
в умовах євроінтеграції»**

072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Подається на здобуття освітнього ступеня бакалавр

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ Єлизавета СТАНІШЕВСЬКА

Керівник роботи

Недільська Лариса Василівна

кандидат економічних наук, доцент

Житомир – 2025

Робота виконана на кафедрі фінансів і кредиту Поліського національного університету

Рецензент:

доцент кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту Поліського національного університету, к.е.н., доцент Вітер Світлана Анатоліївна

Висновок комісії за результатами попереднього захисту:

допустити до захисту

Голова комісії _____ Олександр ВІЛЕНЧУК

Висновок кафедри фінансів і кредиту за результатами попереднього захисту:
допустити до захисту.

Протокол засідання кафедри фінансів і кредиту № _ від «___» червня 2025 р.

В. о. завідувача кафедри фінансів і кредиту _____ Лариса НЕДІЛЬСЬКА

Результати захисту кваліфікаційної роботи

Здобувачка вищої освіти Єлизавета Олегівна СТАНІШЕВСЬКА захистила кваліфікаційну роботу з оцінкою:

сума балів за 100-бальною шкалою _____,

за університетською шкалою _____

Секретар ЕК _____ Тетяна ТОВСТУХА

«___» червня 2025 р.

АНОТАЦІЯ

Станішевська Є. О. Фінансове забезпечення розвитку малих підприємств в умовах євроінтеграції – Кваліфікаційна робота на правах рукопису.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавра за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування». – Поліський національний університет, 2025.

У кваліфікаційній роботі досліджені теоретичні основи, методичні підходи та практичні аспекти фінансового забезпечення розвитку малих підприємств в умовах євроінтеграції. Проведено оцінку тенденцій розвитку малих підприємств в Україні. Обґрунтовано пріоритетні напрями використання новітніх джерел фінансування малих підприємств. Розроблено основні шляхи підтримки та розвитку малого бізнесу в умовах євроінтеграції.

Ключові слова: малий бізнес, фінансове забезпечення, умови євроінтеграції, фінансові ресурси, позикові фінансові ресурси.

SUMMARY

Stanishevsk E. O. Financial support for the development of small enterprises in the context of European integration. – Qualification work as a manuscript.

Qualification work for obtaining a bachelor's degree in specialty 072 "Finance, Banking and Insurance". – Polissia National University, 2025.

The qualification work explores the theoretical foundations, methodological approaches and practical aspects of financial support for the development of small businesses in the context of European integration. An assessment of the development trends of small businesses in Ukraine was carried out. Priority areas for using the latest sources of financing for small businesses were substantiated. The main ways of supporting and developing small businesses in the context of European integration were developed.

Keywords: small business, financial security, conditions of European integration, financial resources, borrowed financial resources.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МАЛОГО БІЗНЕСУ	8
1.1. Сутність формування фінансових ресурсів малих підприємств	8
1.2. Джерела фінансового забезпечення розвитку малих підприємств в Україні	10
Висновки до розділу 1	13
РОЗДІЛ 2. ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ	14
2.1. Оцінка тенденцій розвитку малих підприємств в Україні	14
2.2. Позикові фінансові ресурси як вид фінансового забезпечення розвитку малих підприємств	18
Висновки до розділу 2	20
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ	22
3.1. Перспективи використання альтернативних джерел фінансування малих підприємств	22
3.2. Фінансова підтримка та розвиток малого бізнесу в умовах євроінтеграції	25
Висновки до розділу 3	28
ВИСНОВКИ	30
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	32
ДОДАТКИ	37

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Економіка країни в певній мірі залежить від рівня розвитку малого підприємництва є інструментом досягнення поставлених економічних та соціальних завдань. На перспективний розвиток малого бізнесу впливає стан його фінансового забезпечення, який має бути сформований таким чином, щоб забезпечувати не тільки кількісний, але якісний розвиток відповідно до мети діяльності.

Дослідження розвитку підприємництва з врахуванням європейського досвіду підтверджує важливість впровадження державних програм розвитку малого бізнесу, фінансування окремих бізнес-проектів та створення найбільш вигідних умов для залучення інвестицій та кредитів, що дають можливість вдосконалювати виробничо-економічну систему, підвищувати ефективність поставлених стратегічних цілей. Фінансове забезпечення діяльності підприємств малого бізнесу в Україні потребує постійного вивчення та дослідження.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Теоретичні та практичні аспекти фінансового забезпечення діяльності суб'єктів господарювання висвітлені у працях українських науковців Попович Д.В., Блискун О.З., Мельник М. І., Мединська Т. В., Т. Ковальчук, Фастовець А.А., Фисун І.В, В.Г. Федоренко.

Метою роботи є вивчення теоретичних та практичних аспектів, пов'язаних з особливостями фінансового забезпечення розвитку малих підприємств в умовах євроінтеграції.

Відповідно до поставленої мети необхідно виконати наступні **завдання**:

- вивчити сутність формування фінансових ресурсів малих підприємств;
- охарактеризувати джерела фінансового забезпечення розвитку малих підприємств в Україні;
- оцінити тенденції розвитку малих підприємств в Україні;

- дослідити позикові фінансові ресурси як вид фінансового забезпечення розвитку малих підприємств;
- визначити перспективи використання інноваційних технологій фінансування малих підприємств;
- виокремити та дослідити особливості підтримки та розвитку малого бізнесу в умовах євроінтеграції.

Об’єктом дослідження є особливості фінансового забезпечення розвитку малих підприємств в умовах євроінтеграції.

Предметом дослідження є теоретичні та методичні підходи щодо фінансового забезпечення розвитку малих підприємств в умовах євроінтеграції.

Методи дослідження. У процесі написання роботи використано низку методів: економіко-статистичний аналіз – для оцінки джерел фінансового забезпечення розвитку малих підприємств; фінансовий аналіз, аналітичний метод, графічний аналіз. Інформаційну базу дослідження становлять законодавчі та нормативно-правові акти, НБУ, наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених з вдосконалення формування фінансових ресурсів малих підприємств в Україні.

Апробація результатів кваліфікаційної роботи. Теоретичні та прикладні аспекти функціонування фінансового забезпечення розвитку малих підприємств в умовах євроінтеграції досліджено і оприлюднено на двох науково-практичних конференціях:

1) Перспективи використання альтернативних джерел фінансування малих підприємств – публікація у матеріалах ІХ всеукраїнської науково-практичної конференції «Фінансове забезпечення економіки» (30 травня 2025 р.) – Поліський національний університет.

2) Підтримка та розвиток малого бізнесу в умовах євроінтеграції - публікація у матеріалах міжнародної науково-практичної конференції «Політика згуртування ЄС: реальність, виклики, перспективи» (09 травня 2025 р.) – Поліський національний університет.

Практичне значення отриманих результатів. Результати дослідження можуть бути використані в розробці програм фінансової підтримки малого підприємництва в Україні.

Інформаційною базою дослідження є навчальні посібники та підручники, аналітичні матеріали з питань дослідження малого підприємництва, публікації в періодичних та інтернет-виданнях, нормативно-правові акти.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел із 47 найменувань. Загальний обсяг роботи становить 45 сторінок. Робота містить 2 таблиці та 8 рисунків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МАЛОГО БІЗНЕСУ

1.1. Сутність формування фінансових ресурсів малих підприємств

В економіці України вагоме місце займають малі підприємства, які конструктивно впливають на підвищення ефективності господарської діяльності, гарантують працевлаштування населення, забезпечують покращення його добробуту, розв'язують соціально-економічні проблеми [16].

Малі підприємства мають можливість швидко адаптуватися до внутрішнього та зовнішнього середовища, проявляють гнучкість залежно від бажань клієнтів. Така мобільність підприємств малого бізнесу має потребу в залученні інвестицій для вдосконалення свого розвитку, а також ефективного використання фінансових ресурсів. Перспективи розвитку підприємств малого бізнесу в державі мають надзвичайне значення і суттєво залежить від розміру фінансування їх звичайної діяльності.

Балансова вартість активів, обсяг чистого доходу від реалізації продукції, кількість працівників є основними критеріями віднесення суб'єктів господарювання до сегменту малого підприємництва [20]. Фінансування діяльності підприємств малого бізнесу відмінне від фінансування великих підприємств не тільки меншими обсягами діяльності, а й структурою управління та функціонування, у тому числі особливостями фінансування діяльності [33].

Фінансове забезпечення діяльності суб'єктів малого бізнесу спрямоване на досягнення кількісного та якісного їх розвитку, що передусім досягається завдяки використанню різних форм фінансово-кредитного забезпечення, а також залежить від мети діяльності та інвестиційної стратегії (рис. 1.1).

Рис. 1.1. Фінансове забезпечення малого підприємства

Джерело: сформоване за даними [33].

Адаптація до змін у бізнес-середовищі, застосування інноваційних технологій виробництва, дослідження попиту покупців має суттєвий вплив на фінансове забезпечення суб'єктів малого бізнесу. Варто враховувати, що малий бізнес формується підприємцями, які є новаторами у своїй сфері. Також важливо, що фінансово-господарська діяльність малих підприємств, неможлива без належних джерел фінансового забезпечення, обсяг і структура яких залежить від низки факторів:

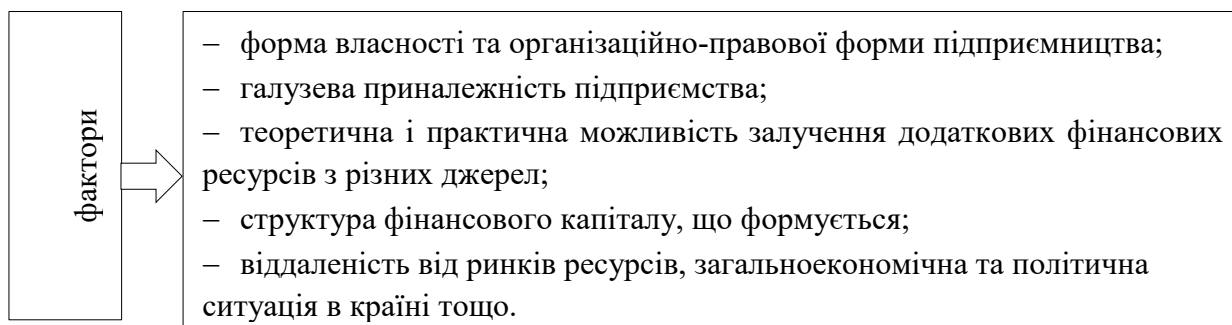

Рис. 1.2. Фактори фінансового забезпечення малих підприємств

Джерело: сформоване за даними [32].

Фактори фінансового забезпечення малих підприємств впливають на обсяг і структуру фінансового забезпечення, джерела його формування. Вони розглядаються як сукупність джерел формування додаткової потреби в капіталі на поточний період, які впливають на перспективний розвиток малих підприємств.

1.2. Джерела фінансового забезпечення розвитку малих підприємств в Україні

Підприємства повинні бути забезпечені фінансовими ресурсами, які вони використовують для нормального функціонування, раціонального розміщення та ефективного застосування.

Джерелами формування фінансових ресурсів малого підприємництва є власні кошти та залучені, а саме позики банків і небанківських установ, бюджетне фінансування та кредитування [9] (Дод А). Класифікацію джерел формування фінансових ресурсів наведено в дод. Б.

На підприємствах малого бізнесу основним власним джерелом фінансування діяльності є прибуток. Прибуток є стимулюючим фактором фінансової діяльності, продуктивності праці, джерелом фінансування розширеного відтворення. Він як джерело фінансування та відтворення виробничого потенціалу повною мірою використовуватись не може, тому, що розміри податку на прибуток та інфляція впливають на нагромадження коштів та знецінюють їх [9].

В наукових публікаціях Б. Майданчик, М. Карпунін, зазначено що до власних джерел фінансування відносять: статутний капітал; прибуток; кошти, отриманні в якості безповоротного державного фінансування; кошти орендодавців; стійкі пасиви [15].

Фінансові ресурси сприяють безперервній операційній діяльності та виконання виробничих програм. Відповідно до джерел формування фінансові ресурси підприємства поділяють на: власні, залучені та позикові (рис. 1.3) [31].

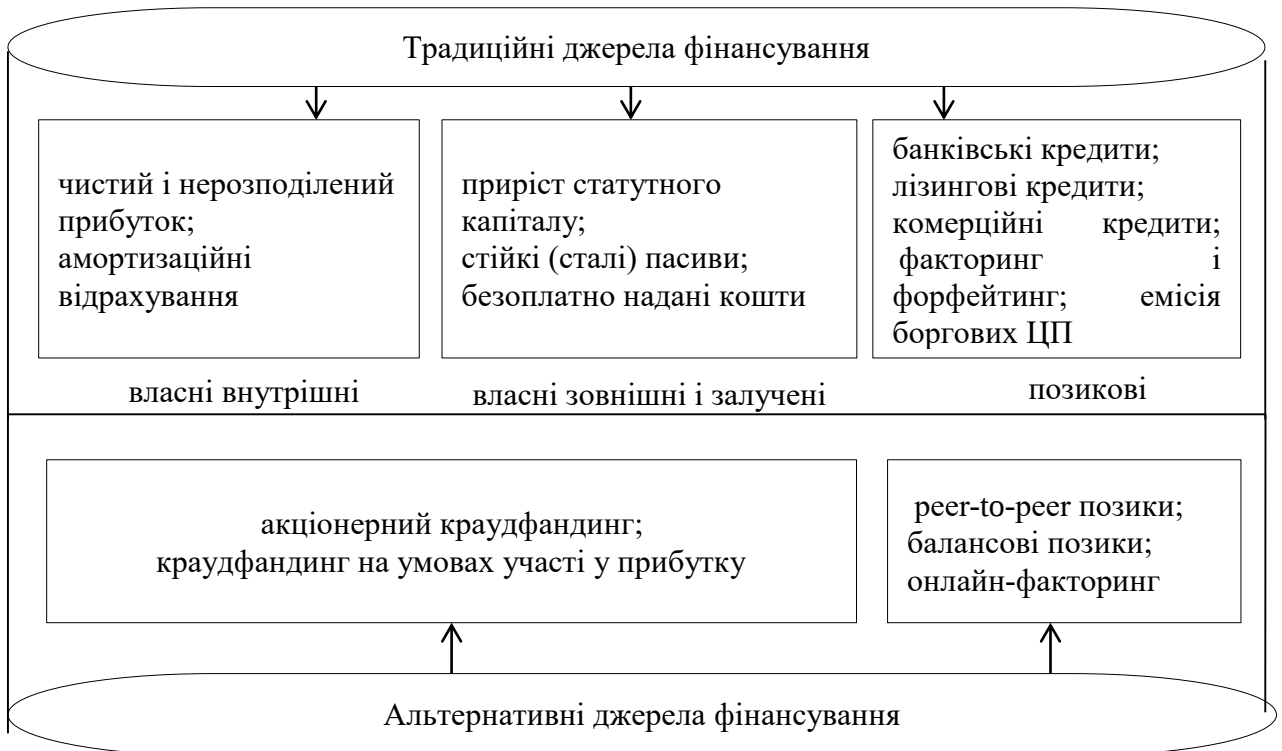

Рис. 1.3. Джерела формування фінансових ресурсів підприємств

Джерело: сформоване за даними [31].

В нинішніх умовах господарювання у капіталі малих підприємств мають перевагу власні джерела фінансових ресурсів, адже це є індикатором належного рівня господарювання та передумовою автономності та фінансової стійкості такого суб'єкта на довгострокову перспективу.

Визначальними складовими власних джерел фінансового забезпечення підприємств малого бізнесу є: чистий прибуток; стійкі (сталі) пасиви; кошти, які отримані із зовнішніх джерел; кошти, що надійшли з державного чи місцевих бюджетів, інші безоплатно отримані активи [31].

Джерела формування фінансових ресурсів залежить від таких факторів: організаційно-правової форми; розміру підприємства; стадій життєвого циклу підприємства; напрямів використання залучених фінансових ресурсів, зокрема, це можуть бути реальні інвестиції в основний капітал або фінансування постійної чи змінної частини оборотних активів [31].

Сучасними формами альтернативного фінансування у сфері малого підприємництва, які використовуються для необхідного нарощення основного

й оборотного капіталу, відносяться специфічні, сучасно модернізовані форми фінансування, що наведені в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Модернізовані форми джерел фінансування малого підприємництва

Форми	Характеристика
peer-to-peer позики	прямі залучення позикових коштів від фізичних та юридичних осіб через онлайн-платформи та без участі традиційного фінансового посередника;
балансові позики	кредитування через онлайн-платформи, за якого сума позики безпосередньо списується з балансу установи, яка здійснює управління платформою
акціонерний краудфандинг	отримання коштів від онлайн-інвесторів в обмін на прості акції підприємства, дивіденди або право участі в управлінні;
краудфандинг з нефінансовою винагородою	залучення коштів під інвестиційний або інший проект на умовах відсутності реального грошового потоку як оплати використання фінансових ресурсів учасників
краудфандинг на умовах участі у прибутку	отримання коштів від інвесторів на умовах виплати їм частини прибутку від реалізації проекту у вигляді дивідендів
фінансування дебіторської заборгованості («онлайн-факторинг»)	продавання підприємством наявних рахунків-фактур через онлайн-платформи фізичним та юридичним особам;
позики, опосередковані використанням боргових цінних паперів	відбувається онлайн-продаж позабіржових незабезпечених боргових цінних паперів індивідуальним та інституційним інвесторам

Джерело: сформоване за даними [32]

Отже, зростання європейського ринку альтернативного фінансування малого бізнесу збільшила ефективність і перспективність використання наведених моделей, створила ґрунтовні переваги для малого бізнесу.

Висновки до розділу 1

У ході дослідження встановлено, що фінансування діяльності підприємств малого бізнесу відрізняється від фінансування великих компаній не лише за обсягами, але й за специфікою управлінських структур,

організаційними особливостями та підходами до фінансування. Фінансове забезпечення малих суб'єктів господарювання орієнтоване на їх кількісний і якісний розвиток, що досягається шляхом залучення фінансово-кредитних ресурсів, з урахуванням цілей функціонування та інвестиційної стратегії.

Зазначено, що до основних внутрішніх джерел фінансування малих підприємств належать: чистий прибуток, стійкі пасиви, кошти, залучені із зовнішніх джерел, фінансова підтримка з державного або місцевих бюджетів, а також інші безоплатно отримані активи. Окремо встановлено сучасні форми альтернативного фінансування, які спрямовані на зміцнення основного та оборотного капіталу і можуть ефективно використовуватись у сфері малого бізнесу.

РОЗДІЛ 2

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

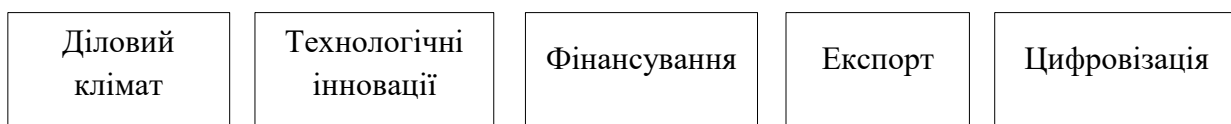
2.1. Оцінка тенденцій розвитку малих підприємств в Україні

Розвиток малого бізнесу становить основу економічного розвитку України, враховуючи сучасні виклики та потенційні можливості впливу на його конкурентоспроможність. Успішний розвиток малого бізнесу за рахунок його адаптивності та гнучкості надає робочі місця, спонукає самозайнятості населення, впроваджує інноваційні проєкти і в результаті впливає на збільшення податкових надходжень до бюджету.

У глобальному контексті залучення інвестиційних коштів в малий бізнес надає можливість впроваджувати інноваційні проєкти, що дозволить згенерувати бажані результати впливу на конкурентне середовище, прискорює ринок праці до створення нових компетентностей серед працівників. необхідність в активному залученні.

За нинішніх умов виникає необхідність в активному залученні малого підприємництва до самозайнятості населення за рахунок релокації підприємств з зони активних бойових дій та їх акліматизації до нових умов, що дало змогу збільшити кількість робочих місць та податкових надходження до бюджетів приймаючих громад [19].

Основні ключові бізнес-процеси розвитку малого підприємництва наведені на (рис. 2.1.).

**Рис. 2.1. Ключові бізнес-процеси розвитку
малого підприємництва в Україні**

Джерело: побудовано за даними [19]

Дослідження проблем розвитку малого бізнесу України у 2024 р (дод. В) дало можливість вплинути на успішний розвиток малого підприємництва.

Провідні позиції у процесі розвитку малого підприємництва займають інновації, які застосовують насамперед в галузях, що пов'язані з інформаційними технологіями, програмним забезпеченням, інтернет-торгівлею та іншим. Насамперед цінність цифровізації та інтернет технології мають ключовий аспект у розвитку економіки більшості розвинених країн. Наразі використання цифровізації надає можливості для конкурентоспроможності малого підприємництва в Україні.

У дод. Г та на рис. 2.2. зазначено кількість новостворених, закритих та загальну величину діючих ФОП в Україні за 2017-2024 рр.

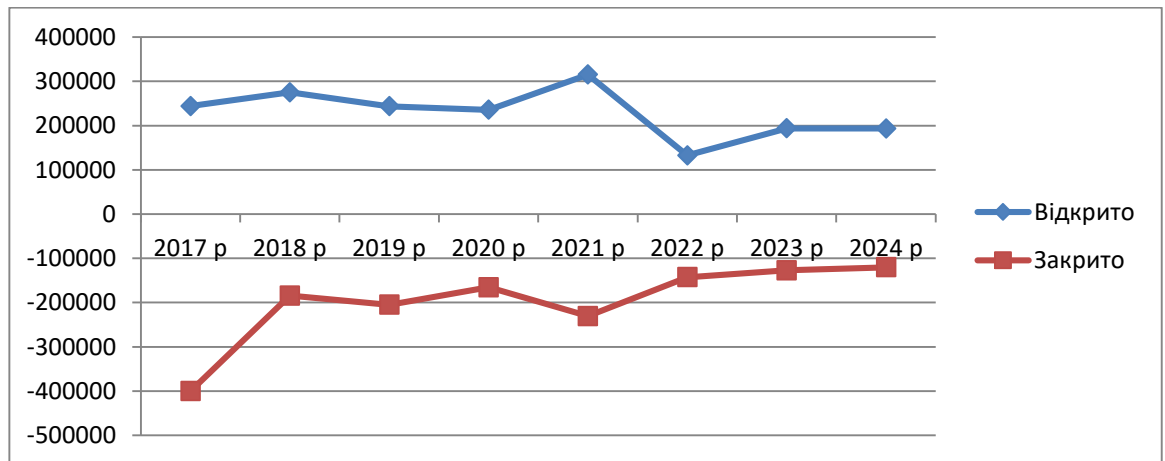

Рис. 2.2. Динаміка реєстрації та закриття ФОПів в Україні

Джерело: побудовано за даними [8, 41]

Відповідно до даних додатку Г та рис.2.2. визначено, що кількість активних ФОП зросла, з 1,77 млн у 2017 році до 2,12 млн у 2024 р. Це підтверджує стійку зацікавленість до підприємництва, незважаючи на кризову ситуацію. Найбільше зростання відбулося у 2023–2024 рр., що пов'язано зі стабілізацією економічної активності після COVID-19 і воєнною ситуацією. Найбільше було зареєстровано ФОП у 2021 р (315 тисяч нових ФОП), що пов'язано зі спрощенням реєстрації та відновленням економіки після пандемії. У 2022 році, в умовах повномасштабної війни, кількість відкритих ФОП зменшилися до 132 тисяч — найнижчого показника за

аналізований період [8].

За період 2023–2024 рр кількість закритих ФОП скоротилась, що є наслідком пристосування підприємців до військового часу.

За даними статистичної звітності 2024 р. найбільше новостворених ФОП було зареєстровано в місті Києві – 26 303, це складає 13,6% від загальної кількості. Також велика кількість ФОП було створено та зареєстровано в Дніпропетровській області (18 025 реєстрацій), Львівській (14 459), Київській (14 428) та Харківській (12 954). Однак у Луганській області кількість нових ФОП скоротилася на 14,7%, а в Івано-Франківській – на 8%. Незважаючи на високі показники кількості реєстрацій у Харківській області, у 2024 р. відбулося скорочення на 6% порівняно з минулим роком (дод. Д) [8].

Слід зауважити, що за видами діяльності новостворених ФОП лідирує сфера торгівлі – третина від загальної кількості. Вид діяльності – інформаційні технології зацікавило 7,6% нових підприємців, а третє місце займає надання індивідуальних послуг (7% від загальної кількості). У 2024 р. відбувалися зміни у пріоритетності напрямків діяльності: у 2023 році серед лідерів були кафе та ресторани, в 2024 році їх витіснили інформаційні послуги (рис. 2.3) [8].

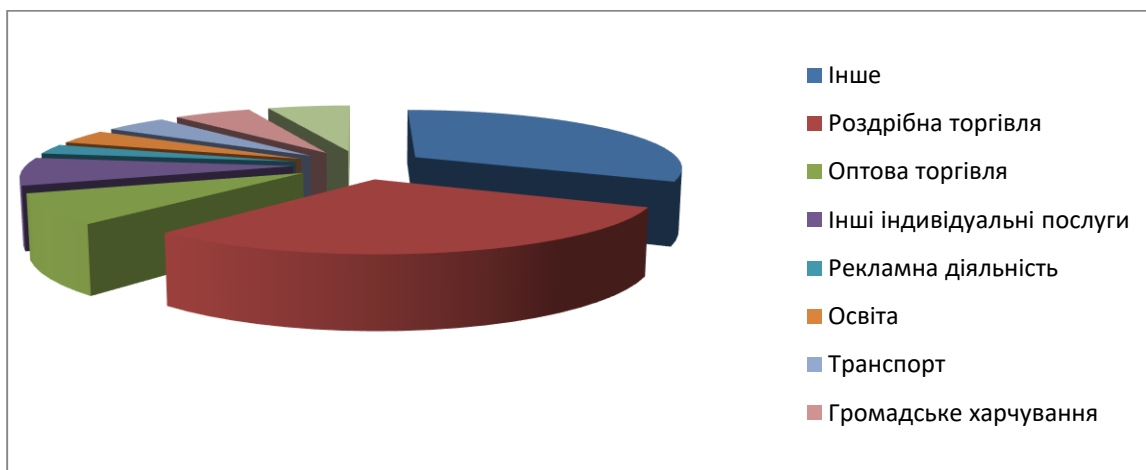

Рис. 2.3. Види діяльності ФОПів, зареєстрованих у 2024 році

Джерело: побудовано за даними [8].

Мале підприємництво – це широка категорія суб’єктів господарювання, які вважаються бізнес-активними та охоплюють у своєму складі різні форми

організації, що не суперечать законодавству. До складу малих підприємств відносять ті суб'єкти господарювання, які відповідають певним критеріям: мають незначну кількість працівників, лімітований розмір доходу та здійснює діяльність на місцевому або регіональному рівні.

Вочевидь суб'єкти малого бізнесу є дуже вразливими до перемін, які відбуваються в зовнішньому економічному середовищі, вони першими реагують на будь-які зміни та кризові явища. Наразі вони стикаються зі значними проблемами, які перешкоджають їхньому зростанню та успіху. Безперечно військова агресія РФ проти України значно ускладнила процеси діяльності малих підприємств: фінансову, виробничу, логістичну, комунікаційну, інформаційну, інноваційну, іміджеву. За нинішніх умов мале підприємництво відчуває руйнівні наслідки війни та переживає нові критичні випробування. Однак, незважаючи на труднощі і втрати, деяким малим і середнім підприємствам вдалося адаптуватися [7].

Малі підприємства є основою бізнес-середовища України в період військової агресії, про що свідчить дані витягу Державної служби статистики України, наведеного у дод. Е. Дані зазначені в додатку показують що найменша кількість малих підприємств за останнє десятиліття була у 2022 р. і становила 1,72 млн шт, що є результатом спаду економіки через війну. Однак у 2023 році кількість малих підприємств збільшилася до 1,89 млн шт, що вказує на помірну відбудову бізнес-активності. За аналізований період кількість малих підприємств є достатньо високою і становить 98,7-99,2% від загальної кількості підприємств України, що вказує про перевагу малих підприємств серед інших суб'єктів господарювання.

Перспективність розвитку малого підприємництва в Україні залежить від впливу різноманітних макроекономічних чинників. Збільшення ВВП і відновлення активної діяльності малого бізнесу створюють сприятливі умови з урахуванням потенційних можливостей. Інфляційні процеси впливають на фінансову стійкість підприємств, а Міжнародна фінансова підтримка, зокрема через програми МВФ, створює передумови для

полегшення податкового та фінансового навантаження на підприємства. Сучасний стан малого підприємництва відображає стабільність на фоні викликів сучасності, де основою зростання є міжнародна підтримка, внутрішній оптимізм бізнесу та довгострокові перспективи економічних реформ.

2.2. Позикові фінансові ресурси як вид фінансового забезпечення розвитку малих підприємств

Дослідження діяльності малих підприємств на Україні виявили, що вони працюють з невеликими прибутками, а то і взагалі зі збитками. Внутрішні джерела фінансування, не в повній мірі забезпечують розвиток підприємств малого бізнесу, тому використовують позиковий капітал на кредитному ринку, де комерційні банки відіграють головну роль в обсязі фінансових послуг, що надаються малому бізнесу. Банки, пропонують кредити для малих підприємств у рамках яких-небудь соціально орієнтованих програм.

Залучення позикових фінансових ресурсів для підприємств малого бізнесу в Україні є незначним, оскільки, характеризується негативними явищами, а саме нестабільністю фінансово-економічної ситуації в країні, що негативно впливає на банківську систему, а сучасні умови кредитування є досить обтяжливими для малих підприємств.

Фінансування малого бізнесу за допомогою залучених джерел мають відмінності [14]. Основні критерії, яким позичальник повинен відповідати для отримання кредиту: стабільний фінансовий стан; професіоналізм позичальника; участь власними коштами; позитивна кредитна історія; платоспроможність. А державні програми, такі як «Доступні кредити 5-7-9%», необхідно й надалі розширювати, включивши в них додаткові категорії підприємств [18]. Важливим кроком також є забезпечення прозорості у

видачі кредитів і впровадження механізмів страхування ризиків для інвесторів.

При створенні підприємства простіше отримати фінансування з альтернативних джерел, зокрема використовуючи краудфандингові платформи, особливо у сфері діяльності інноваційного бізнесу. При цьому враховують тип активів, у які вони інвестуються [32].

До причин через які підприємці часто не розглядають банківські кредити як джерело фінансування свого розвитку відносять: високі ризики діяльності, тривалу й ускладнену процедуру отримання, нестачу фахівців з фінансово-економічного обґрунтування й оцінки інвестиційних перспектив проєктів. Вимоги до забезпечення кредиту та інші параметри є занадто обтяжливими для малого підприємства [32].

Якщо порівнювати середній рівень плати за користування кредитними ресурсами для малого бізнесу в розвинених країнах та Україні, то він перевищує майже в 5 разів європейські показники. Крім того, зазвичай, малі підприємства не мають ліквідного майна, для забезпечення кредитної угоди, а також достатнього обсягу грошей для оплати витрат, що супроводжують укладення кредитного договору. Кредитування малих підприємств банками найчастіше здійснюється під оборотні кошти, оскільки такі кредити носять короткостроковий характер [6].

Враховуючи те, що отримання фізичною особою – підприємцем кредиту відповідно до умов договору підлягає обов'язковому поверненню у визначені строки, то протягом дії договору кредиту сума кредиту не включається до складу доходу суб'єкта господарювання. При цьому слід зазначити, якщо сума кредиту не повертається у визначений у договорі термін, то вона включається до складу доходів фізичної особи – підприємця та оподатковується на загальних підставах [32]. Малі підприємства можуть здійснювати фінансове забезпечення у формі лізингу.

Малий бізнесу в Україні співпрацює з міжнародними фінансовими організаціями та фондами, що дозволяє на вигідних умовах отримати значні кошти на розробку та впровадження інвестиційних та інноваційних проєктів.

В Україну залучаються кошти від Німецько-українського фонду, Європейського банку розвитку та реконструкції, Європейського Інвестиційного банку; Фонду «Україна-Хабітат». Однак для більшості малих підприємств одержання фінансових ресурсів від цих організацій пов'язано з досить складним і тривалим процесом, який не завжди призводить до бажаного результату. Нововеденням фінансового забезпечення малого бізнесу є виділення грантів для створення або розширення вже існуючого бізнесу [7].

Найбільше грантів надають міжнародні організації, такі як: ООН, ЮНЕСКО, USAID та ЄС, Швейцарська агенція розвитку та співробітництва (SDC), WNISEF, CIPE, Глобальний Інноваційний Фонд, Global Technology Foundation, IREX (Рада міжнародних наукових досліджень та обмінів) [16].

Державна фінансова підтримка спрямована переважно на розвиток аграрного сектору, фермерського господарства та виноградарства, а також діяльність ОСББ.

Висновки до розділу 2

Визначено, що за нинішніх умов виникає необхідність в активному залученні малого підприємництва до процесів зайнятості населення з метою підвищення їх добробуту. Це відбувається частково за рахунок релокації низки підприємств із територій України, які наразі окуповані чи відносяться до зони активних бойових дій. Їх акліматизація до нових умов сприяє збільшенню кількості робочих місць та нарощенню податкових надходження до бюджетів приймаючих громад.

Виявлено, що провідні позиції у процесі розвитку малого підприємництва займають інновації, які застосовують насамперед в галузях, що пов'язані з інформаційними технологіями, програмним забезпеченням,

інтернет-торгівлею та іншим. Наразі використання цифровізації надає можливості для конкурентоспроможності малого підприємництва в Україні.

Зазначено, що малий бізнесу в Україні співпрацює з міжнародними фінансовими організаціями та фондами, що дозволяє на вигідних умовах отримати значні кошти на розробку та впровадження інвестиційних та інноваційних проектів.

Встановлено, що розвиток малого підприємництва в Україні значною мірою зумовлюється впливом різних макроекономічних факторів. Поточний стан цього сектора свідчить про певну стабільність, попри виклики сьогодення, а ключовими чинниками його зростання виступають міжнародна підтримка, внутрішня впевненість підприємців і орієнтація на довгострокові економічні реформи.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ

3.1. Перспективи використання альтернативних джерел фінансування малих підприємств

Фінансування малих підприємств є основним сегментом їх діяльності, оскільки спостерігається обмеження ресурсів на стадіях створення або розширення. Мобільність підприємств малого бізнесу потребує залучення додаткових ресурсів для удосконалення свого розвитку, а також їх ефективного використання.

Успіх розвитку підприємств малого бізнесу залежить від ефективного використання різних джерел фінансування. Наразі фінансування малого бізнесу здійснюється за підтримки низки загальнодержавних програм:

- «єРобота» – грантова безповоротна підтримка. Основною є програма з надання мікрогрантів «Власна справа»;
- «Доступні кредити 5-7-9%» – програма передбачає фінансову державну підтримку суб'єктів малого бізнесу;
- «Доступний факторинг» – фінансова державна підтримка суб'єктів малого бізнесу;
- Програма мікрокредитування від ФРП [18].

У цьому контексті необхідно вивчити умови фінансування та дослідити, які з них є найбільш ефективними для розвитку бізнесу, а також проаналізувати такі чинники: ризиковість, потребу в коштах, пріоритетність малого бізнесу, порядок подання звітності та умови повернення коштів. Враховуючи вказані чинники можна представити велику кількість способів фінансування суб'єктів малого бізнесу, від звичайних до новітніх джерел.

Сучасною тенденцією у фінансуванні розвитку підприємств малого бізнесу є посилення значення альтернативних джерел фінансування (рис. 3.1)

[14]. Водночас, суб'єкти малого бізнесу в Україні ще не повною мірою використовують ці можливості, що вказує на їх недостатню готовність до співпраці з відносно новими для вітчизняного ринку інструментами залучення капіталу.

Рис. 3.1. Джерела фінансування інвестиційного розвитку підприємств малого бізнесу

Джерело: систематизовано за даними [14].

При створенні малого підприємства набагато легше одержати фінансування з використанням інноваційних технологій, а саме застосовуючи краудфандингові платформи, особливо у сфері стартап проєктів чи впровадження інноваційних технологій. При цьому, інвестори враховують тип активів за сферою, строками та видами, у які вони інвестують. Наразі краудфандинг справедливо вважається ефективним інструментом одержання коштів на різноманітні проєкти, серед яких можуть бути як мистецькі чи дизайнерські технології, так і складні технологічні продукти. Досить поширеною платформою, яка здійснює діяльність за цим принципом, наразі є майданчик Kickstarter..

Особливий вид інвесторів, які називають бізнес-ангелами, інвестують в проєкти на ранніх етапах їх реалізації, що дає можливість активного старту і приваблює суб'єктів малого бізнесу завдяки розширенню можливостей їх розвитку.

Фінансування діяльності новостворюваних підприємств, які націлені на використання інноваційних продуктів чи технологій можливе завдяки венчурному капіталу, а саме довгостроковим фінансовим інвестиціям, які однак для інвестора характеризуються високим рівнем ризику.

Нині в Україні набув розвитку специфічний вид фінансування - P2P-кредитування без посередників, Зокрема, першою в Україні платформою P2P-кредитування без участі посередників стала електронна платформа FinHub [32]. Основні риси такого рівноправного кредитування полягають в особливих умовах: надання позик на комерційній основі, зниження витрат завдяки онлайн-формату, відсутність попередніх контактів між позичальниками та кредиторами тощо. Серед переваг P2P-кредитування через FinHub варто відзначити [32]: можливість оформлення як довгострокового кредиту (до 15 тис. грн на строк до одного року), так і короткострокового (до 5 тис. грн на період до 30 днів); повне онлайн-оформлення і зарахування коштів; мінімальні вимоги до пакету документів; зручне погашення позики через особистий кабінет; а також нижча вартість кредиту порівняно з банківськими продуктами. Таким чином, фінансування за допомогою P2P дає можливість формування капіталу за рахунок внесків фізичних та юридичних осіб через різноманітні онлайн-платформи. Заключення договорів для одержання позики відбувається на онлайн платформах, як на самостійних сайтах (наприклад, сайти сервісів “Fingoogo”, “Loanberry”, “Webtransfer”), так і сайти сервісів, які мають іншу мету функціонування (наприклад, кредити на “WebMoney”) [24].

Однією з альтернативних форм фінансування розвитку малого бізнесу виступають балансові позики, які надаються через онлайн-платформи шляхом списання суми позики з балансу фінансової установи [14]. В Україні прикладом такої платформи є проєкт «Країна успішного бізнесу» [18], ініційований «Приватбанком». Умови кредитування за цим проєктом подані в таблиці 3.1.

Сучасною та затребуваною формою фінансування малого бізнесу є «онлайн-факторинг» – продаж підприємством існуючих рахунків-фактур фізичним та юридичним особам через онлайн-платформи [32].

Таблиця 3.1

Кредитування в рамках проекту «Країна успішних можливостей»

Умови кредитування в рамках проекту «КУМ»	
Учасники	Приватні підприємці або юридичні особи
Термін	12 місяців
Щомісячна ставка	1,8 % від суми кредиту
Застава кредиту	Не оформляється, поручителем за кредитом виступає бенефіціарний власник бізнесу з часткою у власності не менше 30%.
Сума кредиту	Від 50000 до 1000000 грн
Отримання коштів	На поточний рахунок
Умови погашення	Для клієнтів, що працюють у агробізнесі – перші 6 місяців тільки відсотки, останні 6 місяців – борг з відсотками рівними частинами. Для клієнтів, що не працюють у агробізнесі – борг з відсотками щомісячно рівними частинами (ануїтет).

Джерело: наведено за даними [14].

Також, одним із альтернативних джерел фінансування суб'єктів малого бізнесу є допомога від міжнародних фондів та організацій. Перевагою такого виду фінансування є змога залучати великі розміри фінансових ресурсів на сприятливих умовах. Наразі актуальною є фінансова підтримка міжнародних організацій: програми від ЄБРР, Європейська програма підтримки малого та середнього бізнесу, «USAID», програма ЄС «Цифрова Європа» 2021-2027 р., програма ЄС «Горизонт Європа» 2021-2027 р.

Досліджуючи традиційні та інноваційні джерела, які можна використати при фінансуванні інвестиційного розвитку суб'єктів малого підприємництва, варто зазначити, що обсяг фінансування залежить від цілей їх діяльності.

Основним джерелом фінансування суб'єктів малого бізнесу є власні та залучені фінансові ресурси. Але наразі актуальними у фінансуванні малих підприємств особливої актуальності набувають схеми і механізми альтернативного фінансування, серед яких: peer-to-peer бізнес-кредитування, різні форми краудфандингу, а також онлайн-фінансування дебіторської заборгованості. Враховуючи довгострокову обмеженість та високу вартості фінансових ресурсів, військові ризики, застосування новітніх джерел фінансування малого бізнесу є альтернативною складовою формування їх капіталу задля подальшого стійкого розвитку.

3.2. Фінансова підтримка та розвиток малого бізнесу в умовах євроінтеграції

Передумовою успішної інтеграції до внутрішнього ринку ЄС, підвищення добробуту населення та досягнення стратегічних цілей сталого розвитку малих підприємств України має стати підтримка малого бізнесу. Актуальність підтримки розвитку малого бізнесу в умовах євроінтеграції обумовлена низкою стратегічно важливих чинників, серед яких варто виділити: підвищення конкурентоспроможності економіки України, дотримання вимог інтеграції до єдиного європейського ринку, можливості залучення європейських інвестицій і програм підтримки, посилення ролі малого бізнесу в соціально-економічному розвитку регіонів та інтеграція у європейські виробничі ланцюги.

Малі підприємства є рушієм інновацій, гнучкості та адаптивності економічної системи, тому їх розвиток сприятиме посиленню внутрішнього ринку, формуванню нових робочих місць та збільшенню надходжень до бюджету. Поряд з цим, у процесі євроінтеграції малий бізнес повинен адаптуватися до європейських стандартів, нормативів і умов конкуренції, що потребує системної підтримки – фінансової, консультаційної та інституційної.

Підтримка та розвиток малого бізнесу в умовах євроінтеграції – це ключовий пріоритет зовнішньої політики України, що зазначено в програмі національного стратегічного розвитку. Євроінтеграційний процес передбачає виникнення переваг і викликів, які пов'язані з провідними реформами для одержання членства в Європейському Союзі (ЄС). Створення сприятливого бізнес-середовища для розвитку підприємництва в умовах євроінтеграції має містити такі завдання [31] (рис. 3.2.).

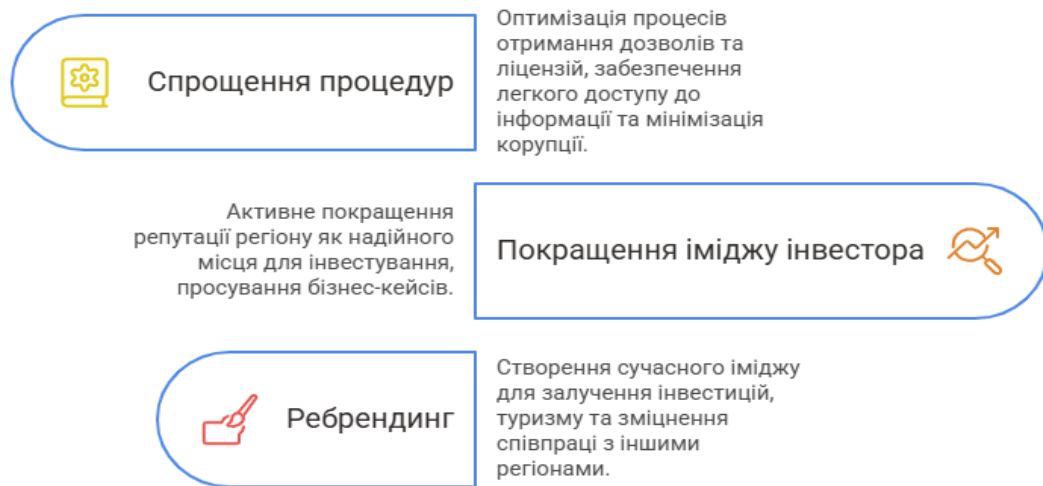

Рис. 3.2. Завдання розвитку підприємництва в умовах євроінтеграції
Джерело: власні дослідження.

Не зважаючи на необхідність та стратегічний потенціал активного розвитку малих підприємств головною перешкодою щодо втілення таких процесів є низький рівень їх фінансового забезпечення. Тому доцільним є використання різноманітних програм підтримки малого бізнесу. Євроінтеграція відкриває доступ до різноманітних фінансових інструментів і програм ЄС (наприклад, COSME, Horizon Europe, EU4Business), що орієнтовані саме на розвиток малого та середнього бізнесу. До таких програм відносять (дод. К): Програма ЄС «Цифрова Європа» (2021-2027) Програма ЄС «Горизонт Європа» (2021-2027) Програма ЄС «Креативна Європа» 2021-2027 Цифрові коридори даних (Digital Data Corridor) [16].

Програма ЄС «Цифрова Європа» (2021-2027) передбачає підтримку впровадження цифрових технологій та інновацій, підвищення конкурентоспроможності малих і середніх підприємств на цифровому ринку. Ініціатива підтримки інвестицій направлена на створення нових або модернізацію існуючих цифрових мереж, тренінги для покращення цифрових компетенцій, дослідження і розробки нових цифрових технологій, забезпечення кібербезпеки, поліпшення взаємодії між державними органами та громадянами через цифрові платформи, а також створення електронних послуг для громадян і бізнесу [16].

Програма ЄС «Єдиний ринок» має на меті підтримку таких заходів як: збір та аналіз даних для забезпечення ефективного застосування та модернізації правової бази ЄС; дослідження, огляди, аналізи, статистика та оцінки для інформування рішень та покращення розуміння економічних і соціальних процесів; розробка засобів інформаційно-комунікаційних технологій та підтримка держав-членів в обміні інформацією, що підвищує ефективність внутрішнього ринку; механізми фінансування для залучення окремих осіб, споживачів та бізнесу до процесів прийняття рішень на європейському рівні; навчання, освітні проєкти, мобільність і сприяння інтеграції; заходи з підвищення обізнаності та проведення дискусійних форумів для сприяння обговоренню важливих питань і залученню широкої громадськості до процесу прийняття рішень [16].

Міжнародні програми фінансування для малих підприємств в Україні відіграють важливу роль, оскільки не лише стимулюють загальний розвиток бізнесу, а й надають підтримку внутрішньо переміщеним особам та компаніям, що змінюють місце провадження діяльності. Завдяки таким проєктам підприємства отримують необхідні фінансові ресурси для створення нових робочих місць, адаптації до умов релокації та реалізації ініціатив, спрямованих на відновлення й подальший розвиток. Окрім того, ці програми заохочують впровадження інновацій, що допомагає бізнесу оперативніше реагувати на нові виклики, тим самим зміцнюючи економічну стабільність і сприяючи зростанню.

Таким чином, нині вітчизняні підприємства малого бізнесу часто стикаються з труднощами у залученні необхідного капіталу. Удосконалення механізмів фінансування дозволить зменшити бар'єри та забезпечити рівні можливості для розвитку. Малі підприємства є особливо вразливими до економічних шоків, зокрема наслідків війни, інфляції, перебоїв у логістиці тощо. Посилення фінансової підтримки дозволяє їм адаптуватися, зберегти робочі місця та забезпечити стабільність локальної економіки. Ключові аспекти покращення фінансування малого бізнесу окреслено у таблиці 3.2.

Таблиця 3.2

Аспекти, що потребують покращення фінансування малого бізнесу

Аспект / проблема	Шляхи їх вирішення:
Кредитування малого бізнесу – високі кредитні проценти, необхідність покриття	- заохочення комерційних банків та інших фінансових небанківських установ щодо видачі кредитів та збільшення банківських послуг малим підприємствам, звільнення від оподаткування; - забезпечення погашення кредитів за рахунок гарантійного фонду здійснюється відшкодування банку частину кредиту. Банківські ризики зменшуються, виникає можливість зниження процентної ставки по кредиту. - впровадження самоорганізації малих підприємств щодо розв'язання власних фінансово-кредитних проблем за допомогою організації установ взаємного фінансування та гарантування; - збільшення кількості банків, які здійснюють фінансування малого бізнесу.
Державне фінансування малого бізнесу – недостатні обсяги	- асигнування коштів з бюджету на фінансово-кредитну підтримку малого бізнесу за допомогою залучення фінансових ресурсів для створення фондів по наданню послуг з ціллю заохочення процесів кредитування; - покращення діяльності недержавних гарантійних і страхових організацій для надання послуг малому підприємництву, використання пільгових умов
Фінансування за допомогою міжнародних організації – мало інформації, незначні обсяги	- поширення інформації для малого бізнесу про діючі програми фінансування за сприяння міжнародних організацій; - раціональне використання допомоги міжнародних організацій та проявляти активність у взаєминах з міжнародними фінансовими організаціями;
Фінансування за допомогою фондового ринку – малорозвиненість, витратна процедура лістингу	- спрощення процедури лістингу для малого бізнесу

Джерело: побудовано за даними [17]

Таким чином, саме мале підприємництво має стратегічне значення для відбудови та наступного розвитку національної економіки, а покращення фінансового забезпечення малого бізнесу – це не лише крок до стабільного економічного розвитку, а й важливий інструмент для зміцнення підприємницького середовища, стимулювання інновацій та забезпечення стійкості в умовах сучасних викликів.

Висновки до розділу 3

Досліджено, що провідні позиції перспективного розвитку підприємств малого бізнесу залежить від ефективного використання новітніх джерел фінансування. Наразі фінансування малого бізнесу здійснюється на загальнодержавних програмах: «єРобота» – грантова безповоротна підтримка. Основною є програма з надання мікрогрантів «Власна справа»; «Доступні кредити 5-7-9%» – програма включає фінансову підтримку держави для малих підприємств; «Доступний факторинг» – фінансова державна підтримка суб'єктів малого бізнесу; Програма мікрокредитування від ФРП.

Зазначено, що при створенні малого підприємства набагато легше одержати фінансування з використанням інноваційних технологій, а саме застосовуючи краудфандингові платформи, особливо у сфері діяльності інноваційного бізнесу. Актуальним напрямом фінансування суб'єктів малого бізнесу є застосування альтернативних джерел фінансування, а саме: краудфандингові платформи, бізнес ангели, венчурні фонди, Peer-to-peer позики, балансові позики для бізнесу, онлайн факторинг.

ВИСНОВКИ

Встановлене дослідження дає змогу зробити наступні висновки:

1. Встановлено, що фінансування діяльності малих підприємств має значні відмінності від класичних схем фінансування великих підприємств. Основними власними джерелами фінансового забезпечення підприємств малого бізнесу є: чистий прибуток; стійкі пасиви; кошти, які отримані із зовнішніх джерел; кошти, які отримані з державного чи місцевих бюджетів як підтримка розвитку, інші безоплатно отримані активи.

2. Досліджено сучасні форми альтернативного фінансування, які можуть бути використані для нарощення основного й оборотного капіталу, а також сприятимуть активному розвитку суб'єктів малого підприємництва.

3. Визначено, що за нинішніх умов виникає необхідність в активному залученні малого підприємництва до процесів зайнятості населення з метою підвищення їх добробуту. Це відбувається частково за рахунок релокації низки підприємств із територій України, які наразі окуповані чи відносяться до зони активних бойових дій. Їх акліматизація до нових умов сприяє збільшенню кількості робочих місць та нарощенню податкових надходження до бюджетів приймаючих громад.

4. Встановлено, що малому бізнесу в Україні доцільно співпрацювати з міжнародними фінансовими організаціями та фондами, що дозволить йому на вигідних умовах отримати значні кошти на розробку та впровадження інвестиційних та інноваційних проектів.

5. Доведено, що провідні позиції перспективного розвитку підприємств малого бізнесу залежить від ефективного використання новітніх джерел фінансування. Встановлено, що наразі фінансування малого бізнесу здійснюється на загальнодержавних програмах: «ЄРобота» – грантова безповоротна підтримка. Основною є програма з надання мікрогрантів «Власна справа»; «Доступні кредити 5-7-9%» – програма включає фінансову підтримку держави для малих підприємств; «Доступний факторинг» –

фінансова державна підтримка суб'єктів малого бізнесу; програма мікрокредитування від ФРП.

6. Визначено, що актуальним напрямом фінансування суб'єктів малого бізнесу є застосування альтернативних джерел фінансування, а саме: краудфандингових платформ, бізнес ангелів, венчурних фондів, Peer-to-peer позик, балансових позик для бізнесу, онлайн факторингу.

7. Обґрунтовано, що відбудова економіки України передусім залежить від достатнього фінансового забезпечення процесів функціонування та розвитку підприємництва, що має відбуватися з урахуванням сприятливого мікро та макросередовища та врахування умов євроінтеграції. Пріоритетним стратегічним завданням таких процесів щодо відновлення національної економіки та забезпечення її конкурентоспроможності має бути підтримка сектору малого підприємництва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Буряк Л. Д., Павліковський А. М. Особливості формування фінансових ресурсів суб'єктів малого підприємництва. *Формування ринкової економіки*. №26. 2011. С. 367-377.
2. Василець Н. М. Наукові підходи до розвитку малого підприємництва в умовах війни. Науковоосвітній інноваційний центр суспільних трансформацій : колективна монографія. Portugal – Chernihiv: REICST, 2022. С. 110–121. DOI: <https://doi.org/10.54929/monograph-02-2022-01-08>
3. Гавриш О., Зозульов О., Гавриш Ю. Альтернативні форми фінансування малого та середнього бізнесу в Україні: можливості та перспективи. *Економіка та суспільство*, 2022. №35. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-35-50>
4. Гук О., Сомова Є. Вітчизняний бізнес в умовах війни. *Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи: збірник тез доповідей III Міжнародної науково-практичної конференції*, Київ, 6 грудня 2022. С. 44-45.
5. Державна служба статистики України. Статистичний збірник: «Діяльність суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідприємництва». URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
6. Дикань В., Фролова Н. Напрями та інструменти державної підтримки розвитку малого та середнього бізнесу в Україні у воєнний час. *Економіка та суспільство*. 2022. № 38. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-38-56>.
7. Дехтяр Н. А., Дейнека О. В. Проблеми фінансування малого підприємництва в Україні *Фінансування, інвестування та кредитування в Україні: проблеми та перспективи розвитку в кризовій економіці Матеріали міжнародної науково-практичної інтернет- конференції 20 травня 2018 р.* С.57-60.

8. Динаміка української фопономіки у війну. URL: <https://opendatabot.ua/analytics/foponomics-2024-9>
9. Дідур С.В., Крот Л.М. (2018). Управління формуванням фінансових ресурсів малого бізнесу. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*, 6(17). URL: <http://www.easterneuropeebm.in.ua/index.php/17-2018-ukr/95.pdf>.
10. Длігач А. Як почувуються малий і середній бізнеси під час війни. Результати дослідження. *Економічна правда*. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/09/6/703949/>
11. Забашта Є. Розвиток підприємництва в умовах європейської інтеграції. *Економіка та суспільство*, 2023. (56). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-37>
12. Коваленко Д. І., Гриненко Т. О. Особливості формування фінансових ресурсів малих підприємств. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука"*. 2017. №15. С. 24-29
13. Кравченко М. О., Кураєв Д.О. Перспективи застосування краудфандінгу та краудінвестінгу для фінансування стартап-проектів *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2017. С. 127 – 131
14. Кузьменко А. Ю., Свистун Л. А. Джерела фінансового забезпечення інвестиційного розвитку малих підприємств в Україні. *Ефективна економіка*. 2018. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6801>
15. Кундицький О. О. Роль внутрішніх джерел у фінансовому забезпеченні діяльності малих підприємств *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2010. № 7/2016. Ч.2. С. 48-51.
16. Лойко В. В., Александров Б. В. Підтримка та розвиток малого та середнього бізнесу в Україні в умовах війни. *Європейський науковий журнал Економічних та Фінансових інновацій*. 2023. № 11. том 1. С. 228-235

17. Малі та середні підприємства на інтегруючих ринках. *Всесвітній конгрес малого бізнесу*. URL: <http://www.isbc.com/statistic-2009>
18. Мельник М. І., Мединська Т. В. Механізми підтримки і стимулювання розвитку підприємницького сектору України в умовах війни. *Академічні візії*, 2024. №36. вилучено із URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/139>
19. Михайленко Д. (Сучасні тенденції розвитку малого підприємництва в Україні. *Економіка та суспільство*, 2024. (60). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-60-139> р
20. Михаліцька Н. Я., Яцик М. Р. Розвиток малого підприємництва в Україні у період воєнного стану: інструменти фінансової та кадрової безпеки. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ* (серія економічна). №2. С. 45-54.
21. Міністерство економіки України. «Доступні кредити 5-7-9%»: У 2024 році український бізнес отримав майже 25 тис. пільгових кредитів на понад 93 млрд грн. URL: <https://me.gov.ua/News/Detail/6e348ca7-2fce-4ac6-aa5d0bf6982e352b?lang=uk-UA&title=DostupniKrediti5-7-9->
22. Міністерство економіки України. «Робота: майже 24 тисячі підприємців отримали від держави гранти на розвиток бізнесу. URL: <https://me.gov.ua/News/Detail/81ffe9ca-ba57-4f59-888d-d76085fdf339?lang=ukUA&title=Robota-Maizhe24TisiachiPidprimtsivOtri>
23. Міністерство економіки України. Стратегія розвитку малого та середнього бізнесу до 2027 року та операційний план заходів на 2024-2027 роки. URL: <https://me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=161fb74b-c8ad-4cc5-b7ed>
24. Носань Н., Мартінович В. Альтернативні форми фінансування суб'єктів малого підприємництва: перспективи використання в Україні. *Економіка та суспільство*. 2020. №21. вилучено із URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.p>

25. Носков О. М. Державне регулювання розвитку малого та середнього бізнесу в Україні в умовах пандемії та воєнного стану. *Проблеми сучасних трансформацій*. Серія: право, публічне управління та адміністрування, 2023. №7. URL: <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2023-7-02-12>

26. Огляд міжнародних програм фінансування для МСП URL: https://business.dia.gov.ua/finance/handbook/oglyad_mizhnarodnih_program_finsuvannya_dlya_msp

27. Підтримка малого і середнього підприємництва. *Урядовий портал*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/ekonomichne-zrostannya/pidtrimka-malogo-i-serednogo-pidpriyemnictva>

28. Попович Д.В., Блискун О.З. Проблемні аспекти фінансового забезпечення малого підприємництва в Україні. *Молодий вчений*. 2018. № 3 (55). С. 685–688.

29. Про Раду з питань підтримки підприємництва в умовах воєнного стану: Указ Президента України від 26 січня 2024 року № 30/2024. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/302024-49565>

30. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва / Закон України / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17>

31. Проєкт “Економічна правда”. Мікро-, малий та середній бізнес: стійкість в часи війни, потенціал для відбудови України. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2024/02/2/709420/>

32. Рубанов П. М. Альтернативне онлайн-фінансування для малого підприємництва: крос-країновий аналіз. *Інтелект XXI*. 2017. № 5. С. 89-95.

33. Свистун Л.А. Підходи до фінансового забезпечення діяльності малих підприємств. *Ефективна економіка*. № 6, 2019. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7122>.

34. Серода А.М., Пономарьова Г.А. Джерела та проблеми фінансування малого бізнесу в Україні URL: <http://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/09/182.pdf>
35. Сирветник-Царій В.В. Сучасні реалії фінансового забезпечення розвитку малого підприємництва в Україні. *Економіка і суспільство*. 2016. № 2. С. 181-187.
36. Ситник Н.С., Смолінська С.Д., Ясіновська І.Ф. Фінанси підприємств / за заг. ред. Н.С. Ситник. Львів, 2020. 14 с.
37. Станішевська Є. Перспективи використання альтернативних джерел фінансування малих підприємств. *Фінансове забезпечення економіки: матеріали ІХ всеукраїнської студентської науково-практичної конференції*. 30 травня 2025 р. Житомир: Поліський національний університет, 2025. С. 115-118.
38. Станішевська Є. Фінансова підтримка та розвиток малого бізнесу в умовах євроінтеграції. *Політика згуртування ЄС: реальність, виклики, перспективи: зб. наукових праць міжнар. наук.-практ. конф. (м. Житомир. 09 травн. 2025 р.)*. Житомир : Поліський національний університет, 2025. С. 42-45.
39. Стрілець В. Ю. Інфраструктура державної підтримки забезпечення розвитку малого бізнесу: теоретичний аспект. *Вчені записки ТНУ ім. В. І. Вернадського*. Серія: Економіка і управління. 2019. Т. 30 (69). № 1. С. 36-41.
40. Фастовець А.А., Фисун І.В. Фінанси малого бізнесу: навч. посіб. К.: Кондор-Видавництво, 2013. 302 с.
41. Фопономіка. Економіка українських фопів в реальному часі. URL: <https://opendatabot.ua/open/foronomics>
42. Харченко Р.В. Проблеми та перспективи розвитку малого бізнесу в Україні. *Бізнес-інформ*. 2022. № 8. С. 81 – 87.
43. Холоменюк І. М. Джерела та проблеми фінансування розвитку малого та середнього бізнесу: вітчизняний та закордонний досвід. *Науковий*

вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент. 2016. Вип. 18. С. 113-116.

44. Чернишевич Д. Р., Жигалкевич Ж. М. Розвиток бізнесу під час воєнного стану. *Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи : зб. тез доп. III Міжнар. наук.-практ. конф.*, м. Київ, 08 груд. 2022 р. Київ. С. 115-116

45. Юрко Т. С. Теоретичні засади визначення сутності малого підприємництва. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки»*. Хмельницький: «Видавничий дім «Гельветика». 2014. №8. С. 22–27

46. Які наміри малого бізнесу у 2025 році: результати опитування
URL: <https://news.dtki.ua/society/economics/96416-iaki-namiri-malogo-biznesu-u-2025-roci-rezultati-opituvannia>

47. Ясинівська І.Ф., Лосєк Я.Д. Фінансовий стан малих підприємств: проблеми, тенденції, перспективи. *Бізнес-інформ*. 2022. № 8. С. 95 – 101.